

Univerzita Karlova v Praze

Filozofická fakulta

Katedra pomocných věd historických a archivního
studia

Historické vědy – pomocné vědy historické

Tomáš Velička

**Zeměpanské konfirmační listiny pro česká a
slezská města do roku 1420**
(V rámci diplomatické produkce panovnických kanceláří)

**The Sovereign Confirmations of Charters
for Bohemian and Silesian Towns to 1420**
(In the Context of Diplomatic Production of Sovereign
Chancelleries)

Teze

vedoucí práce – Prof. PhDr. Ivan Hlaváček, CSc.

2014

Ve své disertaci jsem se pokusil podat přehled a rozbor dochovaných zeměpanských konfirmačních listin do počátku husitských válek, které byly určeny pro zeměpanská města v Čechách a ve Slezsku.

Této specifické listinné kategorii nebylo doposud věnováno příliš mnoho pozornosti. Pro naše prostředí je vcelku uspokojivě zpracována moravská problematika, vycházející z průkopnických prací Vladimíra Vašků. Ten se sice věnoval a věnuje potvrzovacím listinám v raném novověku, metodicky však z něho vyšli mnozí jiní autoři také pro středověké období. V Brně tak vzniklo z jeho podnětu několik diplomových a disertačních prací, avšak jen část jich byla publikována. Nejnověji je otázka moravských panovnických konfirmací zpracována Lenkou Martínkovou. Jednak v příkladné monografii, jednak v řadě publikovaných článků. Příležitostně se konfirmacím věnují nebo věnovali jiní autoři, kteří své příspěvky publikovali v jednotlivých člancích, ať už pro středověké, nebo pozdější období. Pro prostředí samotných Čech a Slezska, a neřku-li královských měst, ještě nemáme k dispozici žádné zpracování, což ostatně souvisí se zcela jiným edičním zpřístupněním relevantního diplomatického materiálu ve srovnání s Moravou, kde jsou diplomatické prameny v relativní úplnosti vydány až do roku 1411.

Ani zahraniční literatura dosud nevěnovala zvýšenou pozornost konfirmačním listinám. Všeobecné stručné poučení zájemce nalezne v základních diplomatických příručkách. Máme také k dispozici zpracování týkající se císařských potvrzení městských a zemských privilegií v říši, které jejich vývoj sleduje od 12. do 18. století (Dirk Hewig), leč to je z celkových zpracování vše. Dobrým základem pro budoucí práce jsou jednotlivé studie k vybraným problémům, avšak ani jejich počet nikterak neomračuje.

Z pohledu pramenů jsem pro české prostředí vycházel se svazků edice *Codex iuris municipalis*, s určitými doplňky. Ve Slezsku byla situace složitější. Za základ posloužily slezské diplomatáře (*Schlesisches Urkundenbuch*) a registáře (*Regesten zur schlesischen Geschichte*, *Regesty śląskie*), nicméně ty bylo třeba doplňovat městskými diplomatáři a inventáři a mnoha případech i přímým nahlížením do archivních pramenů.

Předkládaná práce se dělí na pět částí, v nichž je probrána nejprve literatura a prameny, následně se věnují průběhu konfirmačního řízení a druhům konfirmací, ve třetí a čtvrté kapitole následuje zpracování potvrzovacích listiny nejprve pro české, posléze pro slezské městské příjemce a v závěrečné části shrnuji zjištění, k nimž jsem dospěl.

Pokud jde průběh konfirmačního řízení, jsme odkázáni jen na nemnohé a často kusé zprávy. I tak se dají u řady potvrzovacích listin rekonstruovat důvody, které vedly k jejich

vydání a které motivovaly jejich budoucí příjemce k vyvíjení aktivity. Byli to totiž zpravidla oni, kteří měli v první řadě zájem na jejich vystavení, ačkoliv i vydavatel konfirmace na tom v konečném důsledku mohl být zainteresován. Jako příčiny vedoucí ke vzniku konfirmací jsem ve shodě s dosavadní literaturou určil především změny v osobě a statusu zeměpána, dále sem patřilo smíření s městem, problémy s pečeti vydavatele, ale mnoho potvrzovacích listin bylo vyvoláno v život vnitroměstskými potřebami. Samotný průběh vzniku konfirmace se v mnoha ohledech nelišil od vydání jakéhokoliv jiného privilegia – specifikem potvrzovacích listin bylo ale předkládání písemností k potvrzení (nejspíš originálů) a jejich prozkoumávání vydavatelovou kanceláří. Za vyhotovenou konfirmaci musel její příjemce zaplatit příslušnou taxu – o její výši jsme zpraveni jen ve výjimečných případech.

Hotová konfirmace mohla mít různé formy: s insertem potvrzované/potvrzovaných listiny/listin či bez něho, s přívěškem dalších ustanovení (polokonfirmace). Samostatně jsem pojednal skupinu observačních listin, které se úzce pojí s konfirmacemi, nicméně vydavatel v nich nepotvrzoval, nýbrž sliboval dodržovat uvedená práva. Snažil jsem se ukázat, že observace byly užívány jen v určitých případech.

Samostatná pozornost byla věnována konfirmačním listinám v Čechách a ve Slezsku a to vždy na pozadí diplomatické produkce příslušných zeměpánů. Pro české prostředí jsem nejprve sledoval zeměpány jako vydavatele všech písemností pro královská města až do počátku husitských válek. Největší početní nárůst přichází s nástupem Lucemburků na český trůn. Tehdy se zároveň rozšiřuje jejich obsahový záběr (především od vlád Karla IV.) a stále více jsou používány písemnosti správního charakteru (mandáty). V absolutních číslech vydal nejvíce písemností pro česká královská města Karel IV. Mezi příjemci dominovala vesměs největší a nejdůležitější města. Postupně byla v kancelářích Lucemburků užívána vedle latiny také němčina – pro sledované příjemce dosáhla vrcholu upotřebení v 90. letech 14. století, ale i v době vlády Václava IV. si stále udržela většinu latina.

Stejně tak i samotné konfirmační listiny přicházejí ve větším množství od roku 1310. Každý ze tří vládnoucích Lucemburků do roku 1419 k nim ale přistupoval trochu odlišně. Určité styčné body se dají pozorovat v konfirmačním chování Jana Lucemburského a Václava IV. Jen Karel IV. potvrzoval na počátku své vlády privilegia většině královských měst (tento postup se stal více méně pravidlem až v době pohusitské). Zdaleka ne vždy působila konfirmace jako iniciační akt mezi vydavatelem a příjemcem. Často příjemce obdržel mnohé panovnické listiny, než pro něj tentýž vydavatel vystavil i konfirmaci (i v tom se sblížuje konfirmační chování Jana a Václava, kde byla konfirmace častěji první listinou nového panovníka).

Pořadí příjemců potvrzovacích listin zcela nekopírovalo žebříček měst podle počtu všech přijatých panovnických písemností za stejnou dobu, ani jejich posloupnost dle výše odváděné speciální berně. Jen osm z těchto příjemců disponovalo konfirmací od všech tří Lucemburků.

Formulář studovaných konfirmačních listin prošel během sledovaného období určitými změnami. Některé souvisely s všeobecnými trendy a vývojem písemností královské kanceláře, jiné byly specifické pro konfirmace. Všeobecné tendence kopírovalo u potvrzovacích listin sjednocování některých částí formuláře (promulgace, koroborace), stejně jako postupná absence jiných jeho formulí (arenga, svědečná řada, invokace). V této souvislosti byla největší pozornost věnována arengám. Platí tu tak obecnější zjištění pro vývoj pozdně středověké panovnické diplomatiky. Specifikem potvrzovacích listin byla část dispozice, v níž byl vyjádřen samotný právní akt aprobace – tedy konfirmační obraty a slovesa. Ty se během sledovaného období vyvíjely: především ve smyslu rozšiřování počtu konfirmačních sloves, jejich duplikace v přítomném a minulém čase a v neposlední řadě jejich stabilizace.

Konfirmační listiny se rovněž do určité míry lišily od ostatních panovnických písemností pro tytéž příjemce svým jazykem. Představovaly obsahovou skupinu, v níž déle přetrvávalo užívání latiny. Roli zde hrála tradice, ale také nejspíš jazyk potvrzovaných listin – nejčastěji v této roli vystupovaly písemnosti Jana Lucemburského. Poněkud jinak přistupovali ke konfirmacím Karel IV. a Václav IV., kdy první z nich častěji potvrzoval písemnosti přemyslovských králů. Nelze říci, zda to byl vědomý postup, či zda byla tato situace způsobena objektivními příčinami (větší odstup Václavovy vlády od přemyslovské epochy a tudíž nižší dochování starších listin resp. jejich převrstvení mladšími konfirmacemi).

Nejčastěji vznikaly studované konfirmace při pražském pobytu českých králů. Jen výjimečně se stávalo, že byla potvrzovací listina vydána v tom městě, které bylo jejím příjemcem, ačkoliv blízkost panovníka mohla být využívána alespoň k zahájení konfirmačního řízení, které pak bylo dokončeno vystavením listiny již na jiném, vzdálenějším místě.

Poměrně podrobně jsem rozebíral jednotlivé konfirmace podle příjemců v kontextu ostatních přijímaných písemností do města a vůbec městských dějin příslušného období. Nejplatnější závěry jsem pochopitelně vyvozoval u těch měst, kde byla situace po stránce dochování nejvýhodnější.

Jako jakýsi oživený příběh konfirmací a zároveň revokace listin Jindřicha Korutanského jsem zkoumal praxi potvrzování listin z počátku vlády Lucemburků v českých zemích. Jan

Lucemburský tehdy zneplatnil některé z písemností svého předchůdce na českém trůně. V několika případech jsem zjistil, že se tato skutečnost mohla promítnout do budoucího potvrzování privilegií určitých příjemců.

Podobně jsem se zabýval i písemnostmi a konfirmacemi pro slezské městské příjemce. Přehled celkové zeměpanské produkce pro města tu byl do značné míry limitován rokem 1360, kdy končí plošné ediční zpřístupnění relevantní materie. K početnímu nárůstu zkoumaných písemností dochází po roce 1300 a ve 40. letech 14. století – z vydavatelů tu dominují Boleslav III. Marnotratný a Bolek II. Svídnický. Mezi příjemci jasně vedla Vratislav. Města z čela žebříčku se koncentrují geograficky do tří knížectví: vratislavského, lehnicko-břežského a svídnicko-javorského. Až za nimi se nachází hlohovské knížectví, ostatní stojí v pozadí. V jazyce zkoumaných písemností se poměrně časně začala uplatňovat němčina: ve 20. a 30. letech již tvoří nemalý podíl a od 40. let 14. století se téměř vyrovnávají latinským. Nejrychleji se prosadila ve svídnicko-javorském a lehnickém knížectví. Pozoroval jsem úzké sepětí mezi jazykem písemností knížecí kanceláře a jazykovým charakterem městského úřadování.

Konfirmační listiny pro slezské městské příjemce se začínají množit po roce 1300 a potom zvláště ve 40. letech 14. století – následující dekády představují naopak propad. Mezi vydavateli zde vystupovalo velké množství slezských knížat, ale také čeští králové a jejich hejtmani. Nejvíce konfirmací vydal Boleslav III. Marnotratný a Václav IV., například Bolek II. Malý vystavoval potvrzovací listiny jen zřídka (i když vydal podobné množství všech písemností pro města, jako Boleslav III.).

Z hlediska příjemců dominovala Vratislav. Jen pro ni samotnou byla určena takřka jedna pětina všech potvrzovacích listin pro slezská města.

Následně byl zkoumán formulář sledovaných slezských konfirmací. Výzkum byl limitován velkým počtem neplnotextově dochovaných potvrzovacích listin. Platí zde obdobná zjištění jako pro českou materii, jakkoliv se tu vyskytly i některé rozdíly. Z příjemeckého hlediska byl na sobě často závislý text konfirmací Vratislavi a Lehnice. Obě města totiž disponovala nutnými předpoklady pro takové provázání: tradice vydávání jednoho typu konfirmací (vesměs všeobecného potvrzení), dobrý stav městského archivu a stejný jazyk konfirmačních listin.

Na rozdíl od českého prostředí byla ve slezské materii identifikována falza tří potvrzovacích listin, která se hlásila do přelomu 13. a 14. století, ale vyhotovena byla v dlouhém rozmezí počátku 14. až konce 15. století.

Do studovaných slezských konfirmací byly inserty zařazovány poměrně málo. Jako vydavatele s vyšším množstvím insertních konfirmací lze označit jen Václava IV., Anežku Svídnickou a Jindřicha V. Tlustého.

Nejčastěji byly potvrzovány písemnosti Bolka II. Svídnického. Příjemce obvykle předkládal na počátku konfirmačního řízení listiny vydané poměrně nedávno. Aprobace výrazně starších písemností jsou málo četné. Konfirmace byly ve Slezsku vydávány zpravidla ve městě, které bylo i jeho příjemcem.

I zde platí, že se v potvrzovacích listinách udržovala latina déle, než tomu bylo v ostatním listinném a mandátovém materiálu slezských vydavatelů. Od 80. let 14. století ale němčina převládá i v rámci konfirmací.

Z hlediska jednotlivých příjemců je třeba rozlišovat města podle knížectví, neboť v jejich rámci se vyvinuly různé zvyky ohledně potvrzování právních aktů předchůdce po nástupu nového zeměpána. V rámci vratislavského knížectví podobné tendence pozorujeme jak u Vratislavi, tak u Středy. Zvyk potvrzování privilegií novým zeměpánem dodržovala Lehnice i Goldberg. Pro Břeh trvala tato tradice, alespoň pokud můžeme soudit z dochovaných písemností, jen v první polovině 14. století. Protipól městům vratislavského a lehnického knížectví tvořila města Svídnicko-Javorska a především nisko-otmuchovsko-grotkovského knížectví, které náleželo vratislavským biskupům a kde se neujala tradice potvrzování privilegií po nástupu nového zeměpána.

Snažil jsem se rovněž srovnávat situaci z hlediska zkoumaných dokumentů nejen pro Čechy a Slezsko, ale také pro Moravu, kde se konfirmačními listinami před lety zabývala Lenka Martínková. Ke srovnání vybízí již první části třetí a čtvrté kapitoly: totiž jazykový charakter zeměpanských písemností určených pro města. Ve Slezsku se němčina prosadila rychleji, než tomu bylo v Čechách. Zatímco v českém prostředí jsou německé písemnosti pro města do poloviny 14. století výjimkou, ve Slezsku se němčina před polovinou století vyrovnává latině. Více jich v Čechách přichází od 70. let 14. století, ale nikdy zde němčina latinu nezatlačila. Srovnáme-li z tohoto pohledu období vlády Václava IV. v Čechách a markraběte Jošta na Moravě, pak byla latina i němčina zastoupena v jejich písemnostech pro města zhruba stejně (latina převládala s necelými dvěma třetinami, německy byla psána necelá třetina jejich písemností, zbytek připadl na češtinu).

Pokud jde o konfirmační listiny, pak se jich nejvíce dochovalo pro slezské příjemce. O něco méně pro české adresáty a nejméně jich vzniklo pro města na Moravě. Tento poměr zhruba souhlasí i s počty samotných příjemců, jejichž nejvyšší počet lze sledovat ve Slezsku, naopak nejnižší na Moravě. Ani v jednom z těchto tří území se plošně neprosadil zvyk

potvrzování privilegií předchůdců ze strany nově nastupujícího panovníka. Z vydavatelů k tomu měl nejbližší Karel IV. Jak v Čechách, tak na Moravě i ve Slezsku prokazoval nejvyšší potvrzovací aktivitu v závěru 40. a v počátku 50. let 14. století. Ve všech třech oblastech přispěl k zásadnímu nárůstu materie v tomto období. Ve Slezsku je třeba rozlišovat jednotlivé regiony, v rámci nichž došlo k různému utváření této konfirmační tradice. Pro všechny tři oblasti ale platí, že zvyk nechávat si potvrzovat listiny novým panovníkem krátce po jeho nástupu se všeobecně neprosadil.

Mezi příjemci všech tří regionů dominovala Vratislav. Jejích 27 konfirmací bylo nedostižnou metou jak pro největší města Čech, tak Moravy. V celokorunním pohledu by se na druhém místě nacházel společně Cheb a Lehnice. Dále by následovaly Břeh se Svídnicí. Až na další příčce by se umístilo Staré Město pražské s deseti potvrzovacími listinami. Devět konfirmací obdržel moravský „premiant“ Brno, stejně jako Goldberk, který byl ale v rámci slezských měst až na pátém místě. Toto pořadí v zásadě odráží skutečnost, že vzniklo nejvíce konfirmací pro slezské příjemce. Zde se nachází hned osm měst, která přijala sedm a více potvrzovacích dokumentů. V Čechách to byla se stejným měřítkem jen první dvě města (třetí v pořadí měla šest kusů), na Moravě jen vedoucí Brno.

Ve všech třech oblastech se v různé míře ve sledovaných potvrzovacích listinách uplatňovaly inserty. Nikde ale výrazněji nepřevládaly. Pokud již převažovaly, nebyl jejich náskok vůči bezinsertním konfirmacím nijak značný. Více insertních než bezinsertních bylo jedině na Moravě: zhruba v poměru 1,2 : 1. Zde ale autorka zabývající se touto problematikou pracovala s potvrzovacími listinami pro všechny moravské příjemce, nejen pro královská města. V českém prostředí, přesněji řečeno v panovnických písemnostech adresovaných královským městům, naopak mírně převládaly bezinsertní konfirmace (poměr 1,15 : 1). Ještě méně se inserty užívaly ve slezském prostředí, kde to byla zhruba jen jedna třetina.

Na rozdíl od předchozí kategorie potvrzovacích listin se přibližně ve stejné míře uplatnily polokonfirmace ve všech sledovaných oblastech. V Čechách a na Moravě to bylo mírně přes 20% všech potvrzovacích listin, ve Slezsku necelých 19 %. Zásadně se ale lišilo jejich používání v čase. Zatímco v Čechách a ve Slezsku přicházely nejčastěji v první polovině zkoumaného období a pak jejich počet pozvolna klesal, na Moravě je patrná opačná tendence.

Do určité míry se různil i formulář sledovaných písemností. Naznačil jsem, že výslednou podobu konfirmace mohl do určité míry ovlivnit její příjemce – a to skrze předchozí potvrzovací listiny, které byly předkládány. Potvrzují to shody jejich formuláře u některých příjemců. Těchto shod se ale nepodařilo najít příliš mnoho a omezovaly se jen na

vybraná města (SMP, Vratislav, Lehnice) a tudíž i vliv příjemců na textovou podobu listiny, byť je doložen, nedosáhl výraznějších rozměrů. Všiml jsem si rozdílů listinného formuláře konfirmací u českých a slezských vydavatelů. V české královské kanceláři docházelo k větší unifikaci některých listinných částí, než tomu bylo nejen ve slezských knížecích kancelářích, ale také v moravské markraběcí. V některých případech bylo možné zjistit určitý vliv formulí české královské kanceláře na slezské knížecí kanceláře, i když tato tendence zůstává hypotézou, jež by si zasloužila samostatné pozornosti. Podrobně jsem se zabýval arengami konfirmací. Bývaly zařazovány zhruba stejně často jak do českých, moravských i slezských potvrzovacích listin. Mezi slezskými a českými konfirmacemi však existovaly určité rozdílnosti především co do volby jejich tématu (ve Slezsku déle užívána arenga typu *memoria-oblivio*), ale také zmínek o městech, které v arengách pro slezské městské příjemce téměř nepřicházejí.

Konečně je třeba uvést souvislost zeměpánova itineráře a míst vydání sledovaných potvrzovacích listin. Jiná situace panovala v každém ze tří regionů. Zatímco pro české prostředí naprostá většina z nich vznikala v Praze, ve Slezsku se lišily podmínky podle jednotlivých knížectví. Čeští králové zpočátku vydávaly nezanedbatelné množství konfirmací pro slezské městské příjemce právě ve Slezsku, ale postupně od 60. let 14. století počet takových písemností klesá. Na Moravě vedle Prahy přichází často i Brno a jiné mimočeské lokality, jakkoliv Praha tu měla stále svůj význam.

Konfirmační listiny hrály nezanedbatelnou roli ve vládnoucí praxi sledovaných zeměpánů Čech i Slezska. Jednotliví vydavatelé i příjemci se k tomuto právnímu institutu stavěli různě, což se odráží i na četnosti jejich vydávání a potažmo také dochování. Komparace těchto dvou oblastí spolu s Moravou ukázala, že v nich do určité míry panovaly regionální zvyklosti, ale stejně tak docházelo ke vzájemnému ovlivňování jednotlivých vydavatelů.

Snažil jsem se pojednat konfirmační problematiku z mnoha aspektů s použitím metodických postupů jak vlastních, tak v návaznosti na existující literaturu. Jako instruktivní vzorek jsem použil města jako celek, která byla příjemcem tohoto druhu konfirmací. Pevně věřím, že se mi alespoň částečně podařilo obohatit penzum znalostí o pozdně středověké diplomacie centrálních kanceláří a jejich produktech v Čechách i ve Slezsku. Tím zároveň nemá být řečeno, že je soubor kladených otázek zcela zodpovězen a vyřešen. Jako příjemci potvrzovacích listin figurovaly v obou regionech i jiné skupiny než jen města jako celek. Vhodné srovnání poskytují zvláště archivy mnohých církevních institucí, u nichž můžeme předpokládat obdobné konfirmační chování, jako tomu bylo u měst. U duchovních ústavů

však bylo složení potvrzovacích listin pestřejší, neboť vedle zeměpanských tu přicházely konfirmace místních biskupů či arcibiskupů, ale také papežů. To by si pak vynutilo diferencovanější přístup k jednotlivým druhům konfirmací (z hlediska vydavatelského), i když i celkový pohled by byl žádoucí.

Seznam pramenů:

a) nevydané

AP w Opolu

Akta miasta Nisy, sign. 586

AP we Wrocławiu

Akta miasta Wrocławia, sign. A 4, D 12, D 24; Dokumenty miasta Wrocławia; Akta miasta Świdnicy, sign. 411, 413; Dokumenty miasta Świdnicy; Depozyt miasta Dzierżoniowa Rep. 132a; Depozyt miasta Chojnowa Rep. 132a; Depozyt miasta Środy Śląskiej Rep. 132a; Depozyt miasta Strzelina (Strehlen) Rep. 132a.; Depozyt miasta Oławy (Ohlau) Rep. 132a; Depozyt miasta Złotoryi, Rep. 132a.; Depozyt miasta Namysłowa (Namslau) Rep. 132a; Depozyt miasta Lwówek Śląski (Löwenberg) Rep. 132a; Depozyt miasta Kozuchowa (Freystadt) Rep. 132a.; Depozyt miasta Grodkowa (Grottkau) Rep. 132a.; Kolekcja Rękopisów S.B.Klosego.; Księstwo Świdnicko-Jaworskie. Dokumenty Rep. 6a.

AP we Wrocławiu, dział Jelenia Góra

Akta miasta Jeleniej Góry. Dokumenty

AP we Wrocławiu, dział Legnica

Akta miasta Legnicy, sign. 1201.; Dokumenty miasta Legnicy; Akta miasta Jawora. Dokumenty

Biblioteka uniwersytecka we Wrocławiu, sign. R 2721

SOkA Domažlice, AM Domažlice (přístupné přes www.monasterium.net); AM Klatovy (přístupné přes www.monasterium.net)

SOkA Litoměřice se sídlem v Lovosicích, AM Litoměřic: kopiář (nesignován, stará sign. 24 G 12)

SOkA Chomutov se sídlem v Kadani, AM Kadaně: Listiny, městský kopiář (Liber vetustissimus privilegiorum Cadanensis)

SOkA Louny

AM Louny; AM Žatce

kartotéka k přípravným pracím Slezských regest na katedře historie Vratislavské univerzity

b) edice

Breslauer Urkundenbuch, Bd. 1, hrsg. von Georg Korn, Breslau 1870.

Codex iuris municipalis regni Bohemiae I. Privilegia měst pražských, II. Privilegia královských měst venkovských z let 1225-1419, ed. Jaromír Čelakovský, Praha 1886–1895.

Codex diplomaticus et epistolaris Moraviae VI, VII, VIII, ed. Josef Chytil, Vincenc Brandl, Brno 1854–1874.

Codex diplomaticus nec non epistolaris et epistolaris regni Bohemiae V., ed. Jindřich Šebánek, Saša Dušková, Praha 1974–1993.

Codex diplomaticus silesiae III. Henricus Pauper. Rechnungen der Stadt Breslau von 1299-1358, nebst zwei Ratonarien von 1386 und 1387, dem Liber imperatoris vom Jahre 1377 und den ältesten Breslauer Statuten, hrsg. von Colmar Grünhagen, Breslau 1860.

Codex diplomaticus Silesiae IX. Urkunden der Stadt Brieg, hrsg. von Colmar Grünhagen, Breslau 1870.

Codex diplomaticus Silesiae X. Urkunden des Klosters Kamenz, hrsg. von Paul Pfothenhauer, Breslau 1881.

Codex diplomaticus Silesiae XXIV. Die Inventare der nichtstaatlichen Archive Schlesiens, Bd. 1: Die Kreise Grünberg und Freystadt, hrsg. von Konrad Wutke, Breslau 1908.

Codex diplomaticus Silesiae XXVII. Die landständische Verfassung von Schweidnitz-Jauer. Zur Geschichte des Ständewesens in Schlesien, hrsg. von Gustav Croon, Breslau 1912.

Codex diplomaticus Silesiae XXVIII. Inventare der nicht staatlichen Archive Schlesiens. II. Kreis und Stadt Glogau, hrsg. von Konrad Wutke, Breslau 1915.

Codex diplomaticus Silesiae XXXV. Inventare der nicht staatlichen Archive Schlesiens. Kreis Jauer, hrsg. von Erich Graber, Breslau 1930.

Codex diplomaticus Silesiae XXXVI. Die Inventare der nichtstaatlichen Archive Schlesiens. Neisse. I. Stadt Neisse, hrsg. von Erich Graber, Breslau 1933.

Geschichtsquellen der Grafschaft Glatz I-II. Band, hrsg. von Volkmer und Hohaus, Habelschwerdt 1883–1888.

Katalog dokumentów przechowywanych w archiwach państwowych Dolnego Śląska, T. I-VIII (1300-1400), oprac. Roman Stelmach, Rościśław Żerelik, Wrocław 1991-1998.

Landbuch księstw świdnicko-jaworskiego. Tom I. 1366-1376; Tom II. 1385-1395, Tom III. 1396-1407, wyd. Tomasz Jurek, Poznań 2000-2007.

Lehns- und Besitzurkunden Schlesiens und seiner einzelnen Fürstentümer im Mittelalter, 2 Bd., hrsg. von C. Grünhagen, H. Markgraf Leipzig 1881-1883.

Regesten zur schlesischen Geschichte, 6 Bände, hrsg. von Colmar Grünhagen, Konrad Wutke, Erich Randt, Breslau 1875–1930.

Regesty listin uložených v Horním Slezsku. Regesty dokumentów przechowywanych na Górnym Śląsku. T. 1 (do 1400), T. 2 (1401-1450), Wrocław–Opole–Katowice–Opava 2004, 2011.

Regesty Śląskie, 5 tomów 1343-1360, pod red. Wacława Korty, oprac. Kazimierz Bobowski, Janina Gilewska-Dubis, Wrocław 1975–1992.

Schlesisches Urkundenbuch IV.-VI., bearb. von Winfried Irgang, Köln [etc.] 1988-1998.

Urkundesammlung zur Geschichte des Ursprungs der Städte und der Einführung und Verbreitung Deutscher Kolonisten und Rechte in Schlesien und der Ober-Lausitz, G.A. Tzschoppe, G.A. Stenzel, Hamburg 1832.

Seznam literatury:

Anna Adamska, *Arengi w dokumentach Władysława Łokietka*, Kraków 1999

Robert Antonín – Tomáš Borovský, *Panovnické vjezdy na středověké Moravě*, Brno 2009.

Arengenverzeichnis zu den Königs- und Kaiserurkunden von den Merowingern bis Heinrich VI., bearb. von Friedrich Hausmann, Alfred Gawlik (MGH. Hilfsmittel 9) München 1987.

Gerhard Baaken, *Widerrufsvorbehalt und Urkundenfälschung. Beiträge zur Diplomatik und Rechtsgeschichte der Privilegien Kaiser Friedrichs II.*, AfD 43, 1997, s. 47 – 84.

Tomáš Baletka, *Dvůr, rezidence a kancelář moravského markraběte Jošta (1375–1411)*, SAP 46, 1996, s. 259–536.

Lenka Bobková, *Velké dějiny zemí Koruny české, IV.a 1310-1402*, Praha-Litomyšl 2003.

Harry Bresslau, *Handbuch der Urkundenlehre für Deutschland und Italien, 2. Band*, Leipzig 1915.

Anna – Dorothee v. den Brincken, *Privilegium falsitatis vitio depravatum. Diplomatik im Dienst der Diplomatie Karls IV. (1375)*, AfD 23, 1977, s. 405 – 424.

Peter Brun, *Von Sinn und Unsinn königlicher Privilegien – Der Aargau um 1415*, in: *Wege zur Urkunde. Wege der Urkunde. Wege der Forschung. Beiträge zur europäischen Diplomatik des Mittelalters*, hrsg. von Karel Hruza, Paul Herold, Wien – Köln – Weimar 2005, s. 169 – 179.

Jaromír Čelakovský, *O středověkém radním zřízení v městech pražských*, SPDHMP I., 1907, s. 124-389.

Jaromír Čelakovský, *Úřad podkomořský v Čechách: příspěvek k dějinám stavu městského v zemích českých*, Praha 1881.

Československá diplomatika, napsal kolektiv autorů pod redakcí Jindřicha Šebánka, Alexandra Húščavy a Zdeňky Fialy, Praha 1965.

Sáša Dušková, *Dva zvláštní případy konfirmačních listin Václava II. (Listina tepelská a herburská)*, in: Jindřich Šebánek, Jiří Pražák, Šáša Dušková, *Studie k české diplomacie doby přemyslovské* (Rozpravy Československé akademie věd 1959, sešit 9, ročník 69, Praha 1959, s. 83-108.

Wilhelm Erben, Ludwig Schmitz-Kallenberg, Oswald Redlich, *Urkundenlehre I.*, München – Berlin 1907.

Heinrich Fichtenau, *Arenga. Spätantike und Mittelalter im Spiegel von Urkundenformeln*, Graz etc., 1957

Heinrich Fichtenau, *Monarchische Propaganda in Urkunden*, in: Heinrich Fichtenau, *Beiträge zur Mediävistik 2*, Stuttgart 1977, s. 18-36.

Christa Fischer, *Studien zu den Arengen in den Urkunden Kaiser Ludwigs des Bayern (1314-1347). Beiträge zu Sprache und Stil*, Kallmünz 1987.

Benôit Grévin, *Rhétorique du pouvoir médiéval. les letters de Pierre de la Vigne et la formation du langage politique européen (XIIIe – XVe siècle)*, Rome 2008.

Mateusz Goliński, *Miasta i politika gospodarcza Henryka IV Probusa*, in: *Śląsk w czasach Henryka IV Prawego* (Wratislavia Antiqua. Studia z Dziejów Wrocławia, t. 8), pod. red. Krzysztofa Wachowskiego, Wrocław 2005, s. 49-62.

Antonín Haas, *Kancelář Jindřicha Korutanského 1306 – 1310*, Zprávy českého zemského archivu IX, 1946, s. 67–101.

Othmar Hageneder, *Die Rechtskraft spätmittelalterlicher Papst- und Herrscherurkunden „ex certa scientia“, „non obstantibus“ und „propter importunitatem petentium“*, in: *Papsturkunde und europäischen Urkundenwesen. Studien zu ihrer formalen und rechtlichen Kohärenz vom 11. bis 15. Jahrhundert* (AfD, Beiheft 7), hrsg. von Peter Herde und Hermann Jakobs, Köln-Weimar-Wien 1999, 401-429.

Dirk Hewig, *Kaiserliche Bestätigungen von Stadt- und Landrechten*, Augsburg 1969.

Ivan Hlaváček, *Dreisprachigkeit im Bereich der Böhmisches Krone: Zum Phänomen der Sprachenbenutzung im böhmischen diplomatischen Material bis zur hussitischen Revolution*. in: *The development of literate Mentalities in East Central Europe*, ed. Anna Adamska und Marco Mostert, Turnhout 2004, s. 289–310.

Ivan Hlaváček, *Hof und Hofführung Wenzels IV. (1376-1419)*, in: Ivan Hlaváček, *Höfe – Residenzen – Itinerare*, hrsg. von Mlada Holá, Martina Jeránková, Klára Woitschová, Prag 2011, s. 233-259.

Ivan Hlaváček, *The Itineraries of the Bohemian Luxemburgs*, in: Ivan Hlaváček, *Höfe – Residenzen – Itinerare*, hrsg. von Mlada Holá, Martina Jeránková, Klára Woitschová, Prag 2011, s. 117-124

Ivan Hlaváček, *Jazyk v české-moravských městských kancelářích v době předhusitské (vybrané příklady)*, SAP 63/2, 2013, s. 235-302.

Ivan Hlaváček, *K organizaci státního správního systému Václava IV. Dvě studie o jeho radě a itineráři*, Acta universitatis Carolinae Pragensis – Philosophica et historica. Monographia CXXXVII, 1991

Ivan Hlaváček, *Die Luxemburger und die böhmischen königlichen Städte des 14. Jahrhunderts im Lichte ihres Privilegiengutes*, in: *Die Stadt als Kommunikationsraum. Beiträge zur Stadtgesellschaft vom Mittelalter bis ins 20. Jahrhundert. Festschrift für Karl Czok zum 75. Geburtstag*, hrsg. von H. Bräuer, E. Schlerich, Leipzig 2011, s. 413-430.

Ivan Hlaváček, *Johann von Böhmen und die böhmischen Städte*, in: *John of Luxembourg (1296 – 1346) and the art of his era: proceedings of the international conference, Prague, September 16 – 20. 1996*, ed. Klára Benešová, Praha 1998, s. 19 – 27.

Ivan Hlaváček, *Das Problem der Masse. Das Spätmittelalter*, AfD 52, 2006, s. 371-394.

Ivan Hlaváček, *Die Rolle der böhmisch-mährischen Städte, Burgen und Klöster im Itinerar der Luxemburger (1311-1419)*, in: Ivan Hlaváček, *Höfe – Residenzen – Itinerare*, hrsg. von Mlada Holá, Martina Jeránková, Klára Woitschová, Prag 2011, s. 275-286.

Ivan Hlaváček, *Das Urkunden- und Kanzleiwesen des böhmischen und römischen Königs Wenzel (IV.) 1376-1419*, Stuttgart 1970.

Ivan Hlaváček, *Vratislav jako místo pobytu Karla IV. a Václava IV. (k interpretaci pozdněstředověkých panovnických itinerářů)*, in: *Źródłoznawstwo i studia historyczne*, ed. Kazimierz Bobowski, Wrocław 1989, s. 165–174.

František Hoffmann, *Středověké město v Čechách a na Moravě*, Praha 2009.

Mlada Holá, *Pobyty Jana Lucemburského a jeho syna Karla ve Vratislavi 1327-1345*, in: *Pierwsze polsko-czeskie forum młodych mediewistów*, pod red. Józefa Dobosza, Jakuba Kujawinskiego i Marzeny Matli-Kozłowskiej, Poznań 2007, s. 217-232.

Mlada Holá, *Pobyty Karla IV. a jeho dvora ve Vratislavi v letech 1348–1372*, in: *Dvory a rezidence ve středověku (= Mediaevalia Historica Bohemica, Supplementum 1)*, ed. Dana Dvořáčková-Malá, Praha 2006, s. 163-189.

Mlada Holá, *Vratislavská hejtmanská kancelář za vlády Jana Lucemburského a Karla IV. (SAP Supplementum ročníku LXI, č. 2)*, Praha 2011.

Tomasz Jurek, *Język średniowiecznych dokumentów śląskich*, KH 2004/4, s. 29-45.

Tomasz Jurek, *Formuła komisyjna w czternasztowiecznej kancelarii świdnickiej*, SZ 43, 2005, s. 1-18.

Hermann Krause, *Die Rolle der Bestätigung in der Hohenstaufenzeit: Dargelegt an den frühen Barbarossa-Urkunden*, in: *Rechtsgeschichte und Rechtsdogmatik: Festschrift Hermann Eichler zum 70. Geburtstag*, hrsg. von Ursula Floßmann, Wien 1977, s. 387–409.

Jaromír Kubíček, *Bibliografie k dějinám měst České republiky*, Brno 1997.

- Karel Kuča, *Města a městečka v Čechách, na Moravě a ve Slezsku I-VIII*, Praha 1996-2008.
- Franciszek Lenczowski, *Ze studiów nad problemami miast śląskich do końca XIV wieku*, Opole 1965.
- Lexikon historických míst Čech, Moravy a Slezska*, uspořádali Joachim Bahlcke, Winfried Eberhard, Miloslav Polívka, Praha 2001.
- Theodor Lindner, *Das Urkundenwesen Karls IV. und seiner Nachfolger*, Berlin 1882.
- Lenka Martínková, *Zeměpanské konfirmační a konsensní listiny z lucemburské doby pro moravské příjemce*, Brno 2003.
- Lenka Martínková, *Zvláštní případ konfirmační listiny markraběte Jana Jindřicha z roku 1360 pro zábrdovické premonstráty*, ČMM 119, 2000/1, s. 5-18.
- Heinz Mohnhaupt, *Confirmatio privilegiorum*, in: *Privileg im europäischen Vergleich*, hrsg. Barbara Dölemeyer, Heinz Mohnhaupt, Frankfurt a. M. 1999, s. 45-63
- Rostislav Nový, *Soupis městských knih v českých zemích do roku 1526*, Praha 1960.
- Hans Patze, *Neue Typen des Geschäftsschriftgutes im 14. Jahrhundert*, in: *Der deutsche Territorialstaat im 14. Jahrhundert, Teil 1*, hrsg. von Hans Patze, Stuttgart 1970, s. 9-64.
- Josef Pauser, *Privilegienkonfirmation in der Zeit Ferdinands I. Die Bestätigung der Privilegien der Städte Krems und Stein und ihr Privilegienverzeichnis von 1528*, MIÖG 117, 2009, s. 284-311.
- Miloslav Pojsl, Ivan Řeholka, Ludmila Sulitková, *Panovnická kancelář posledních Přemyslovců Václava II. a Václava III.*, Sborník archivních prací 24, 1974, s. 261 – 366.
- Krzysztof T. Prokop, *Miasta księstwa legnickiego w polityce ekonomicznej księząt Bolesława III i Wacława I (1306-1364)*, Cz. I., Szkie legnickie 25, 2004, s. 7-28; Cz. II., Szkie legnickie 26, 2005, s. 5-34, Cz. III., Szkie legnickie 27, 2006, s. 29-54.
- Oswald Redlich, *Privaturkunden des Mittelalters*, München – Berlin 1911(nezměněný dotisk Darmstadt 1967).
- Frank Rexroth, *Tyrannen und Taugenichtse. Beobachtungen zur Ritualität europäischer Königsabsetzungen im späten Mittelalter*, HZ 278, 2004, s. 27 – 53.
- Veronika Scheirichová, *Jazyk listin na Moravě v letech 1381-1410*, VVM 51, 1999, s. 276-284.
- Schlesisches Städtebuch* (= Deutsches Städtebuch, Band 1. Schlesien), hrsg. von Heinz Stoob und Peter Johanek, Stuttgart-Berlin-Köln 1995.
- Ernst Schwarz, *Die Volkstumsverhältnisse in den Städten Böhmens und Mährens vor den Hussitenkriegen*, Bohemia 2, 1961, s. 27-111.
- Slezsko v dějinách českého státu I., Od pravěku do roku 1490*, Robert Antonín, Martin Čapský a kol., Praha 2012.
- Martina Smolová, *Die Arengen in den Urkunden Olmützer Bischöfe bis zum Jahr 1302*, in: *Cogito, scribo, spero. Auxiliary Historical Sciences in Central Europe*, hg. von Martina Bolom-Kotari, Jakub Zouhar, Hradec Králové 2012, s. 70–76.
- Jiří Spěváček, *K metodice diplomatické analýzy pozdně středověkých listin*, ČsČH 19, 1971, s. 734-742.
- Jiří Spěváček, *Lucemburské dvouvládí v českých zemích v letech 1334-1346. (K otázce charakteru panovnické moci markraběte Karla.)*, Československý časopis historický 19, 1971, č. 1, s. 53–92.

Jiří Spěváček, *Der Name, seine Tradition und die Herrscherintitulationen in den machtpolitischen Aspirationen Karls IV.*, FD II., Brno 1976, s. 129-148.

Jiří Spěváček, *Václav IV. 1361–1419*, Praha 1986.

Renate Spreitzer, *Die Belehnungs- und Bestätigungsurkunden König Sigismunds von 1421 für Herzog Albrecht V. von Österreich. Eine historische und textkritische Einordnung (1282-1729)*, MIÖG 114, 2006, s. 289-328.

Ferdinand Tadra, *Kanceláře a písaři v zemích českých za králů z rodu lucemburského Jana, Karla IV. a Václava IV.*, Praha 1892.

Vladimír Vašků, *Panovnické konfirmace pro moravské kláštery v 18. století. Novověké úřední revize středověkých a raněnovověkých listin*, Brno 1981.

Vladimír Vašků *Panovnické konfirmační listiny pro město Brno z let 1633-1720*, Brno v minulosti a dnes 21, 2008, s. 401-443.

Thea Vienken, *Die Geltungsdauer rechtlicher Dokumente im früh- und hochmittelalterlichen Reich* (Marburger Studien zur älteren deutschen Geschichte, II. Reihe, 6. Stück), Marburg 1941.

Miloslav Volf, *Popis městských archivů v Čechách*, Praha 1947.

Renata Votavová, *Konfirmace městských privilegií na Moravě v 18. století*, Jihomoravské okresní archivy 1983, s. 36 – 39.

Andrzej Wałkowski, *Dokumenty i kancelaria księcia legnickiego Henryka V Grubego* (= Acta Universitatis Wratislaviensis 115, Historia 94), Wrocław 1991.

Hugo Weczerka, *Die Residenzen der schlesischen Piasten*, in: *Fürstliche Residenzen im spätmittelalterlichen Europa* (Vorträge und Forschungen 36), hrsg. von Werner Paravicini, Hans Patze, Sigmaringen 1991, s. 311–34.

Jana Wojtucka, *Začlenění Hlohovska do Koruny české a jeho vývoj v letech 1331-1384*, in: *Korunní země v dějinách českého státu. I. Integrovaní a partikulární rysy českého státu v pozdním středověku*, Praha 2003 s. 96-160.

Jaroslav Zelenka, *Vznik a fungování hejtmanské správy ve svídnickém a javorském knížectví za vlády Václava IV.*, in: *Hejtmanská správa ve vedlejších zemích Koruny české*, Lenka Bobková, Martin Čapský, Irena Korbelářová a kol., Opava 2009 s. 103-114.

Josef Žemlička, *Die Städtepolitik Johans von Luxemburg im Königreich Böhmen*, in: *Johann der Blinde, Graf von Luxemburg, König von Böhmen (1296-1346)*, hrsg. von Michel Pauly, Luxembourg 1997, s. 255-262.

Josef Žemlička, *Vztah Jana Lucemburského k městům českého království*, MHB 5, 1998, s. 27 – 34.

Rościsław Żerelik, *Inwentaryzacja dokumentów w średniowiecznych archiwach śląskich*, in: *Inter laurum et olivam* (Acta Universitatis Carolinae Pragensis – Philosophica et historica 1-2/2002. Z pomocných věd historických XVI), Praha 2007, s. 47-54.